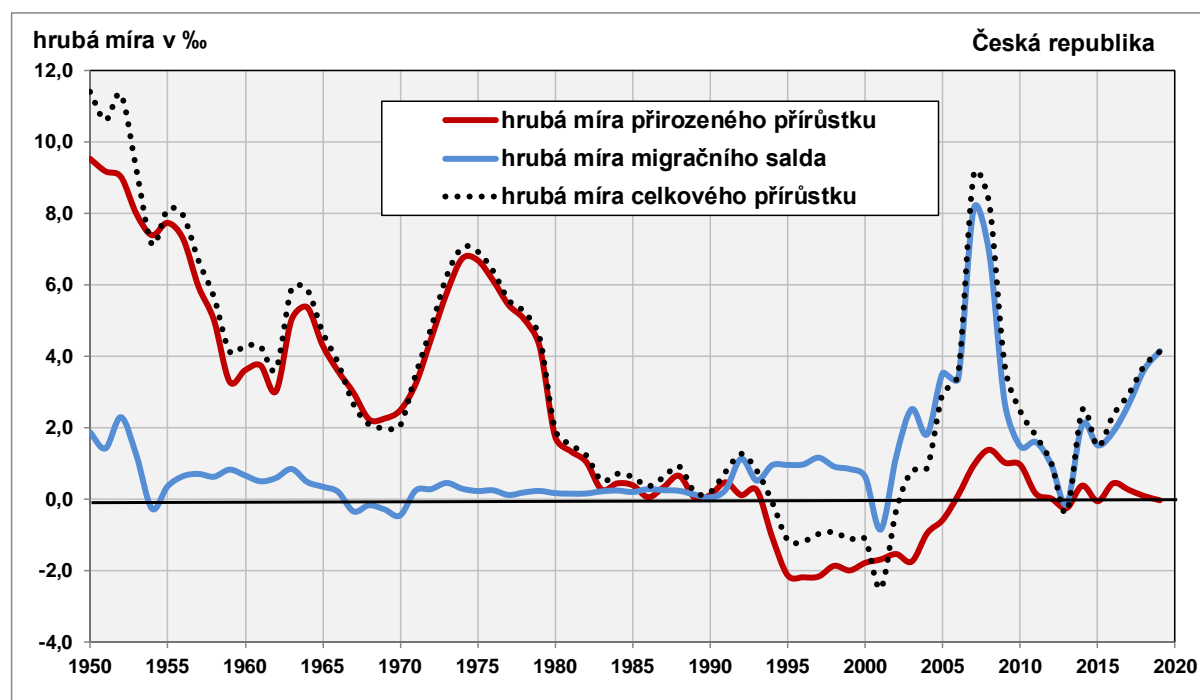

Zpráva o současné demografické situaci České republiky

Rok 2019 se opět stává rokem kdy počet zemřelých převýšil počet živě narozených (o 131). Podle posledních údajů Českého statistického úřadu za 1.-3. čtvrtletí roku 2020 se živě narodilo 83 298 dětí a zemřelo 84 971 osob, tudíž úbytek přirozenou měnou činil -1 673 osob.

rok	přirozený přírůstek	hrubá míra přirozeného přírůstu ‰	rok	přirozený přírůstek	hrubá míra přirozeného přírůstu ‰	rok	přirozený přírůstek	hrubá míra přirozeného přírůstu ‰
1950	85 138	9,54	1974	67 406	6,74	1998	-18 992	-1,84
1951	82 912	9,19	1975	67 462	6,70	1999	-20 297	-1,97
1952	82 417	9,03	1976	62 146	6,14	2000	-18 091	-1,76
1953	73 710	7,99	1977	55 549	5,45	2001	-17 040	-1,67
1954	68 766	7,40	1978	51 765	5,05	2002	-15 457	-1,52
1955	72 574	7,75	1979	44 163	4,29	2003	-17 603	-1,73
1956	68 983	7,31	1980	18 264	1,77	2004	-9 513	-0,93
1957	56 742	5,96	1981	14 031	1,36	2005	-5 727	-0,56
1958	48 065	5,02	1982	10 973	1,06	2006	1 390	0,14
1959	31 823	3,31	1983	2 957	0,29	2007	9 996	0,97
1960	35 016	3,62	1984	4 753	0,46	2008	14 622	1,40
1961	36 046	3,76	1985	4 240	0,41	2009	10 927	1,04
1962	29 239	3,04	1986	771	0,07	2010	10 309	0,98
1963	48 711	5,04	1987	3 677	0,36	2011	1 825	0,17
1964	52 436	5,39	1988	6 973	0,67	2012	387	0,04
1965	42 330	4,33	1989	609	0,06	2013	-2 409	-0,23
1966	35 378	3,60	1990	1 398	0,13	2014	4 195	0,40
1967	29 481	2,99	1991	5 064	0,49	2015	-409	-0,04
1968	22 242	2,25	1992	1 368	0,13	2016	4 913	0,47
1969	22 512	2,27	1993	2 840	0,27	2017	2 962	0,28
1970	24 538	2,50	1994	-10 794	-1,04	2018	1 116	0,11
1971	31 805	3,24	1995	-21 816	-2,11	2019	-131	-0,01
1972	44 456	4,50	1996	-22 336	-2,17			
1973	57 313	5,78	1997	-22 087	-2,14			

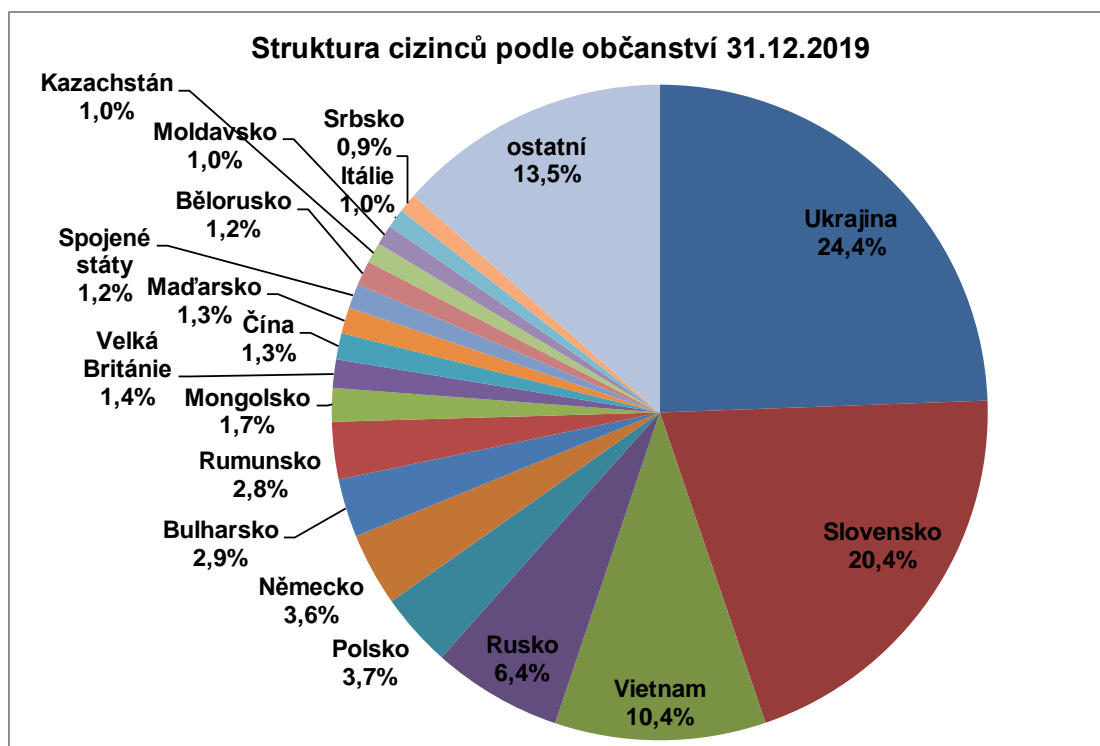
Přirozený přírůstek/úbytek= počet živě narozených – počet zemřelých

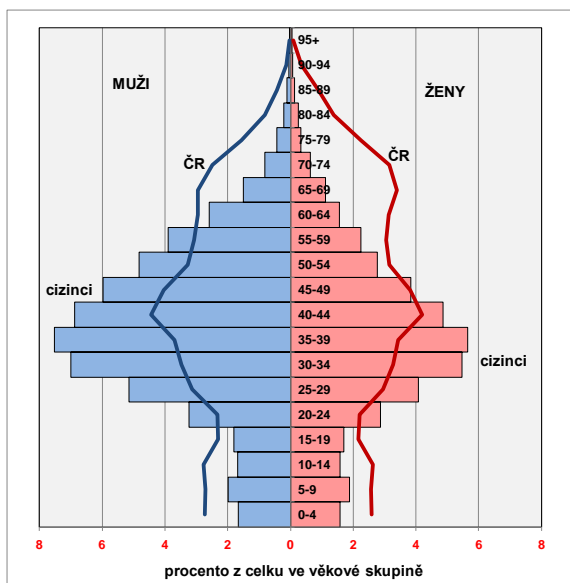

Hrubá míra je počet událostí dělený počtem obyvatel k 1.7. daného roku

Počet obyvatel České republiky roste pouze díky zahraničnímu stěhování. Z výše uvedeného grafu je vidět, že do začátku 90. let 20. století byl růst populace určován přirozenou měnou (rozdíl mezi počtem živě narozených a zemřelých). V současnosti kladný celkový přírůstek obyvatelstva zajišťují migranti ze zahraničí. V roce 2019 se přistěhovalo ze zahraničí 65 571 osob a vystěhovalo do zahraničí 21 301 osob, tudíž přírůstek stěhování (migrační saldo) činil 44 270 a celkový přírůstek $44\,270 - 131 = 44\,139$. Za 1-3. čtvrtletí roku 2020 činilo migrační saldo 15 573 oproti 31 048 za stejné období v roce 2019. Celkový přírůstek byl také nižší a to 13 900 v 1-3. čtvrtletí roku 2020 v porovnání se stejným obdobím 2019 kdy byl 33 004.

K 31.12.2019 žilo na území České republiky 593 366 cizinců (+ 2 515 azylantů), tj. 5,6 % z celkového počtu obyvatel. Nejčastěji jsou zastoupeni občané Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu a Ruska.

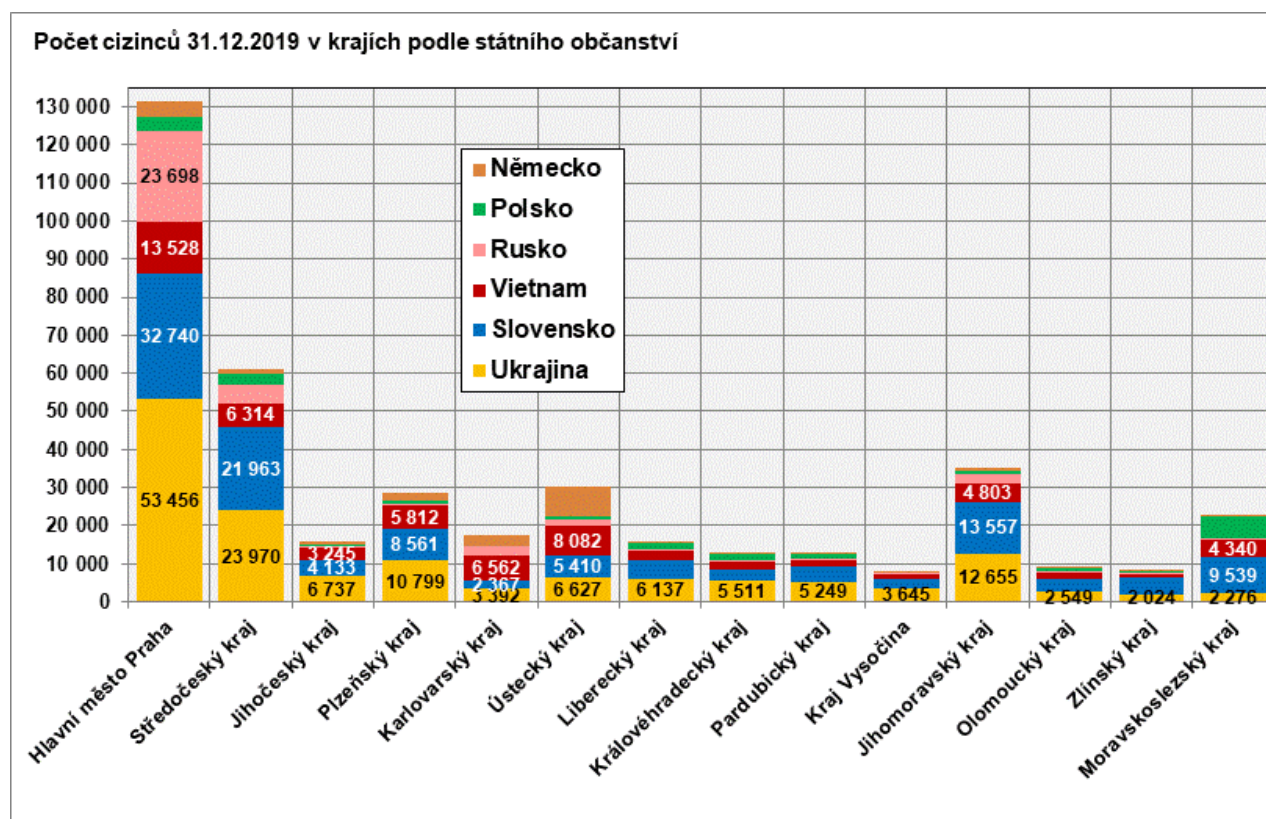

Cizinci v České republice mají odlišné věkové složení jak ukazuje věková pyramida z 31.12. 2019. Relativní zastoupení v procentech bylo počítáno z celkového počtu cizinců a z celkového počtu obyvatel České republiky.

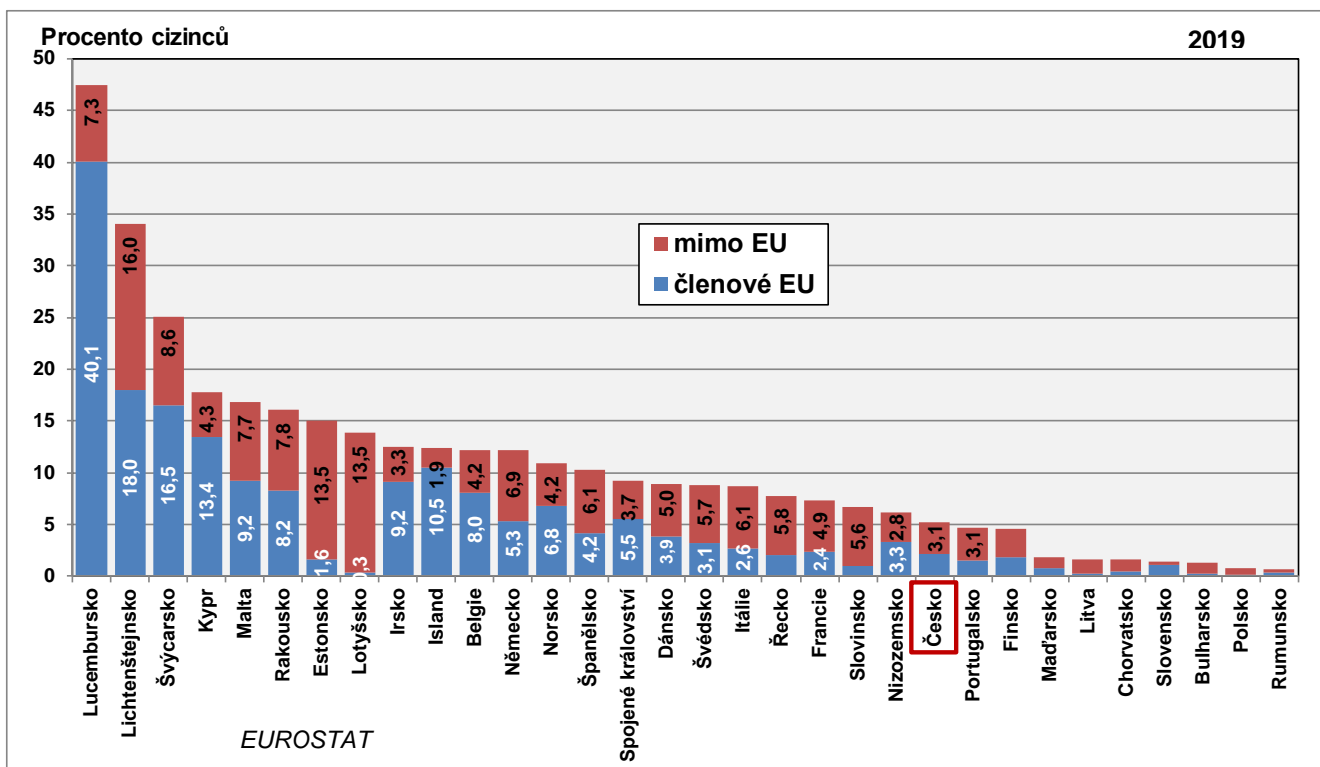
Cizinci mají větší zastoupení v ekonomicky aktivním věku.

Podíl cizinců mužů je 57,4 % žen 42,6 % čímž se odlišují od české populace, kde převládají ve věkové struktuře ženy.

Počty cizinců se výrazně liší podle krajů.

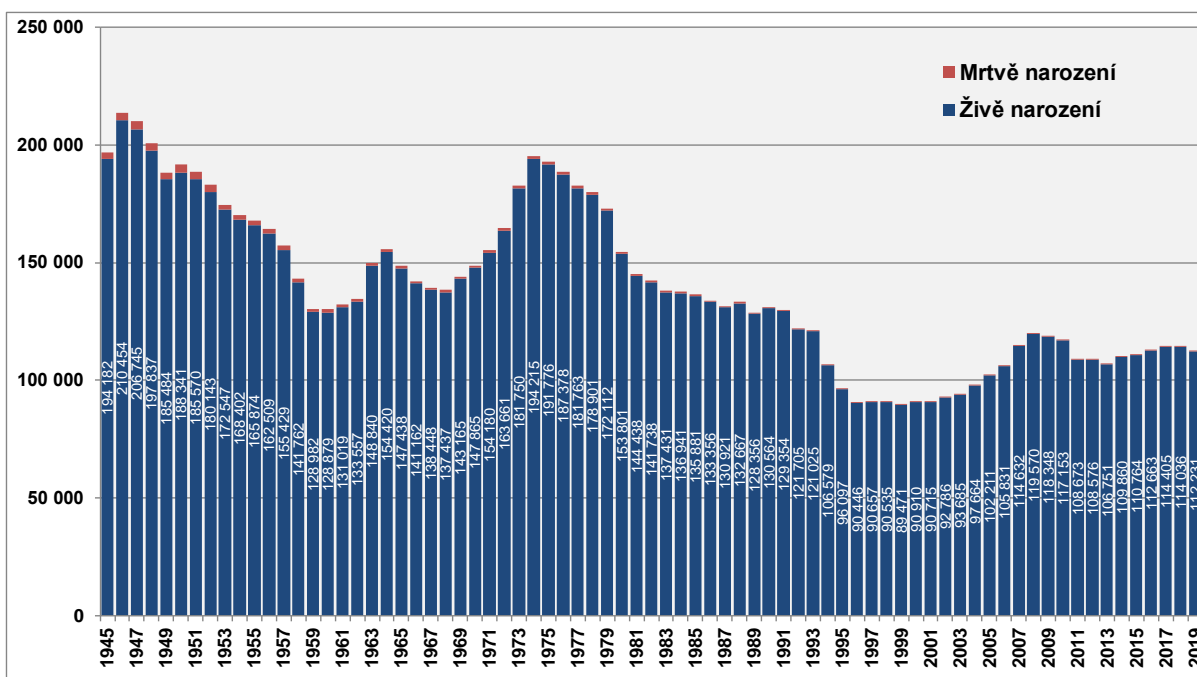

Procentuální zastoupení cizinců je však v České republice oproti ostatním zemím Evropské unie velmi malé.

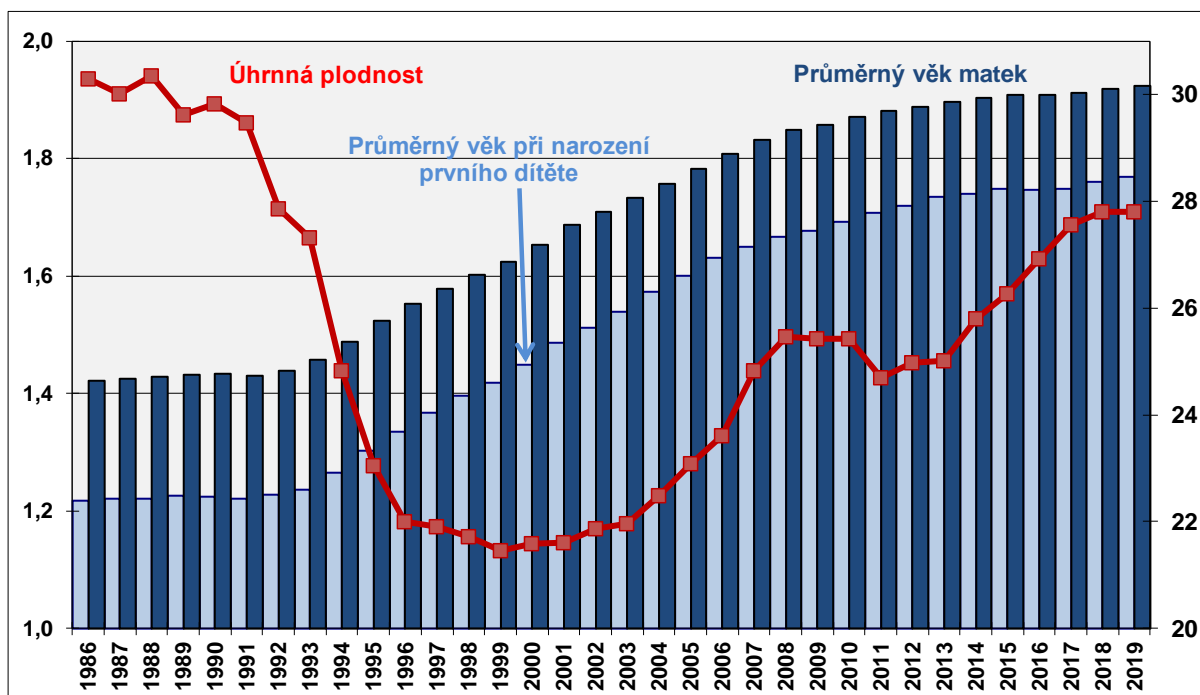

Faktory populačního vývoje plodnost a úmrtnost

Počty živě narozených dětí jsou dnes v dlouhodobém pohledu výrazně nižší než v minulosti. Nejvýraznější pokles byl zaznamenán v druhé polovině 90. let 20. století, kdy v roce 1999 se živě narodilo pouze 89 471 dětí zatímco v roce 1974 to bylo 194 215 živě narozených dětí. Po roce 2010 se počty živě narozených stabilizovaly. Porovnání 1.-3. čtvrtletí roku 2020 a 2019 však naznačuje budoucí pokles, kdy za stejné období se narodilo živě 83 298 dětí v roce 2020 oproti 85 890 v roce 2019.

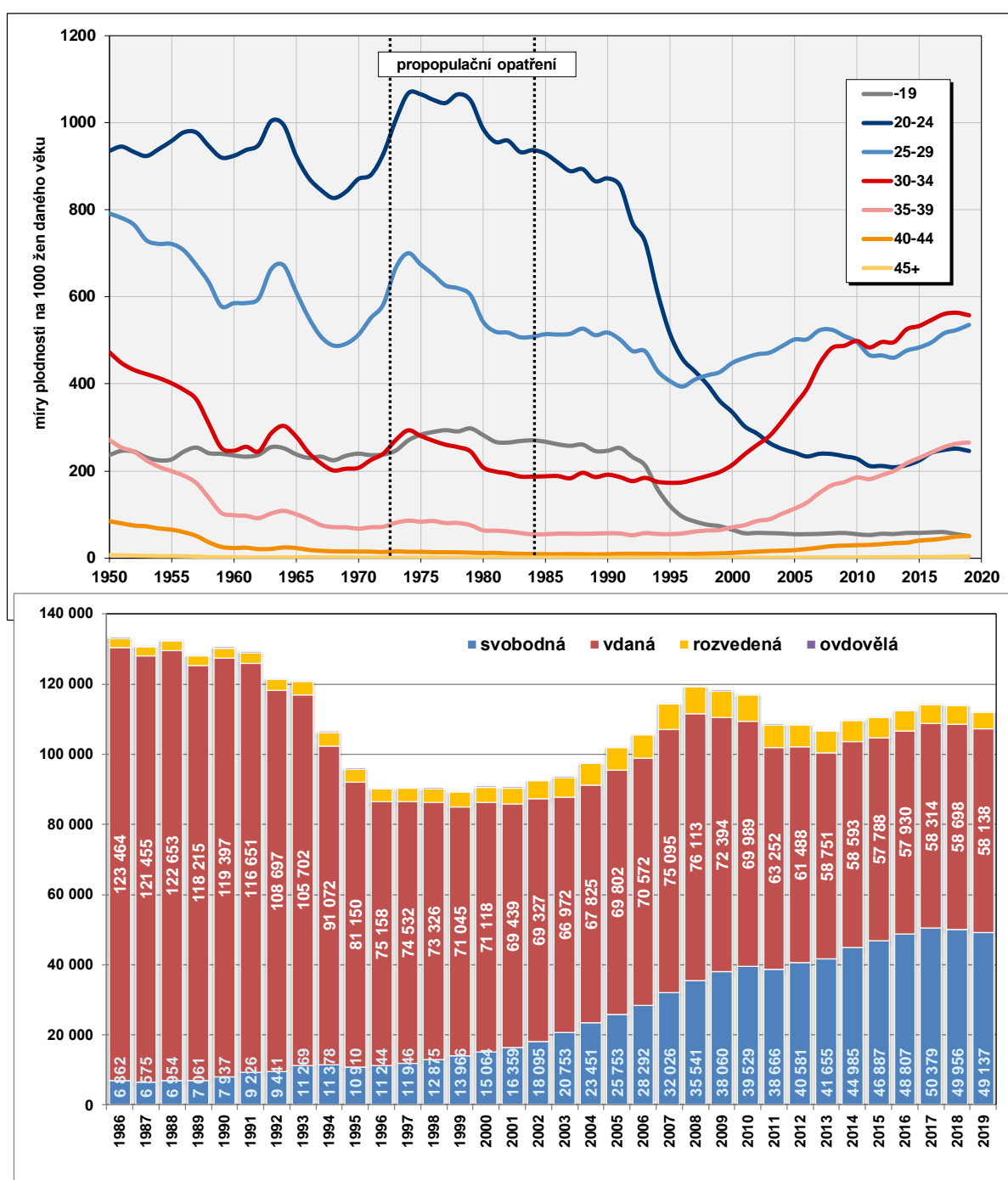
Intenzitní ukazatel úhrnná plodnost (průměrný počet živě narozených dětí na 1 ženu v reprodukčním věku) činil 1,71 v roce 2019 a stejná hodnota byla zaznamenána i v roce 2018.

I když se zdá, že úroveň plodnosti se stabilizovala, a to jak měřeno absolutním počtem živě narozených, tak úhrnnou plodností, předběžné údaje za 1.-3. čtvrtletí roku 2020 spíše naznačují budoucí pokles.

Průměrný věk při narození prvního dítěte se v posledních letech již příliš neměnil a v roce 2019 činil 28,5 let. Posun do staršího věku matek v čase je zřetelný na grafu měřící plodnosti podle věku. Věková skupina 20-24 let se v minulosti nejvíce podílela na celkové úrovni plodnosti, avšak v současnosti je až čtvrtém místě. Od roku 2010 se děti nejčastěji rodí ženám ve věku 30-34 let.

Vedle výrazného stárnutí věkové struktury matek došlo v posledních letech ke značné

změně jejich rodinného stavu při porodu. Výrazně narostl počet a podíl živě narozených dětí, které se rodí svobodným matkám. V roce 1994 přesáhl podíl živě narozených svobodným ženám 10 % a v roce 2019 již činil téměř 44 %. Pokud jde o živě narozené děti mimo manželství

(tj. narozené nevdaným ženám) jejich zastoupení bylo do roku 1991 méně než 10 % a v současnosti toto procento vzrostlo na 48,2 v roce 2019. Podle údajů z posledních let se zdá, že podíl dětí narozených mimo manželství již dále neporoste a bude se pohybovat těsně pod hranicí 50 %. Nejvyšší hodnota tohoto podílu byla dosažena v roce 2017 a činila 49,03 %.

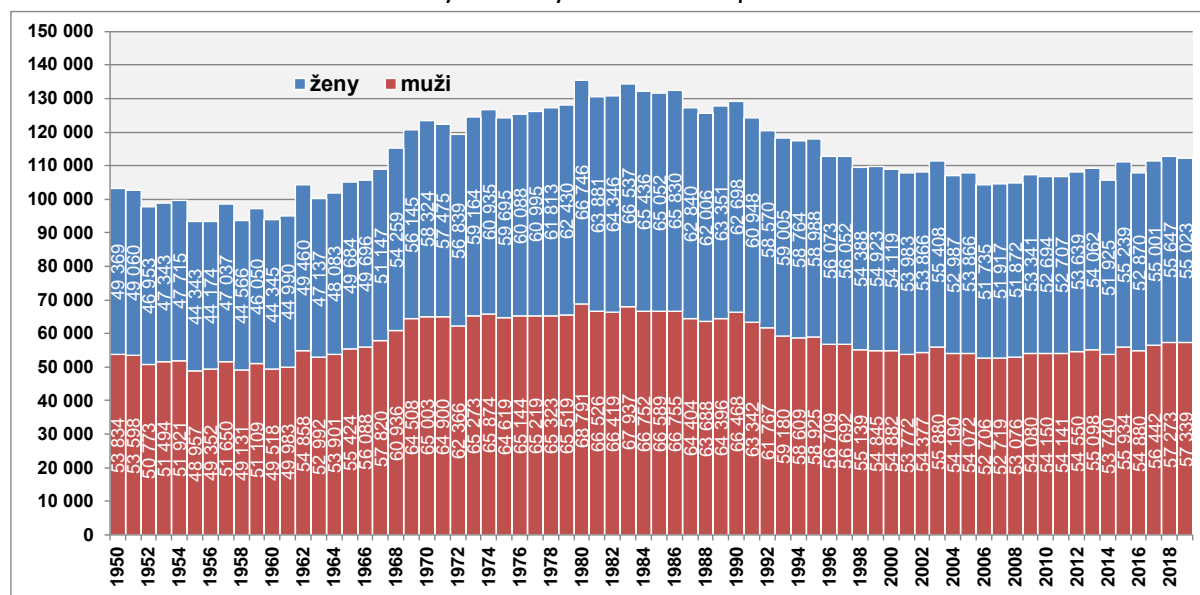
Procento živě narozených dětí podle rodinného stavu matky

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
svobodná	5,15	5,02	5,24	5,50	6,08	7,13	7,76	9,31	10,68	11,35	12,43	13,18	14,22	15,61	16,57	18,03	19,50	22,15	24,01	25,20	26,73	27,94	29,72	32,16	33,74	35,58	37,38	39,02	40,95	42,33	43,32	44,04	43,81	43,78
vdaná	92,58	92,77	92,45	92,10	91,45	90,18	89,31	87,34	85,45	84,45	83,10	82,21	80,99	79,41	78,23	76,55	74,72	71,49	69,45	68,29	66,68	65,51	63,66	61,17	59,74	58,20	56,63	55,04	53,33	52,17	51,42	50,97	51,47	51,80
rozvedená	2,01	1,95	2,00	2,14	2,22	2,41	2,67	3,08	3,59	3,87	4,17	4,25	4,44	4,67	4,91	5,13	5,48	6,05	6,25	6,22	6,31	6,29	6,37	6,43	6,31	5,99	5,80	5,75	5,54	5,34	5,09	4,84	4,58	4,29
ovdovělá	0,27	0,26	0,31	0,26	0,25	0,28	0,27	0,28	0,34	0,30	0,36	0,35	0,31	0,29	0,29	0,30	0,31	0,29	0,30	0,28	0,26	0,25	0,24	0,21	0,22	0,19	0,20	0,18	0,16	0,17	0,15	0,14	0,12	
nevdaná	7,42	7,23	7,55	7,90	8,55	9,82	10,69	12,66	14,55	15,55	16,90	17,79	19,01	20,59	21,77	23,45	25,28	28,51	30,55	31,71	33,32	34,49	36,34	38,83	40,26	41,80	43,37	44,96	46,67	47,83	48,58	49,03	48,53	48,20
svob./nevd	69,37	69,46	69,44	69,63	71,08	72,63	72,58	73,54	73,37	72,99	73,55	74,08	74,82	75,80	76,11	76,89	77,13	77,69	78,59	79,46	80,24	81,00	81,78	82,82	83,81	85,13	86,18	86,78	87,75	88,51	89,17	89,82	90,27	90,84

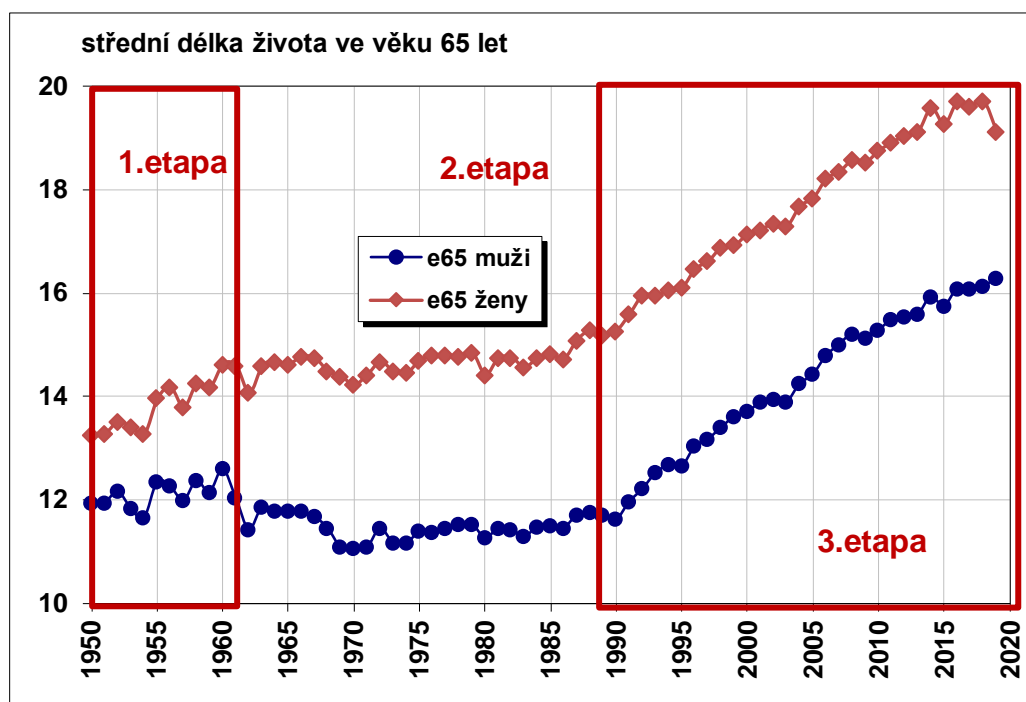
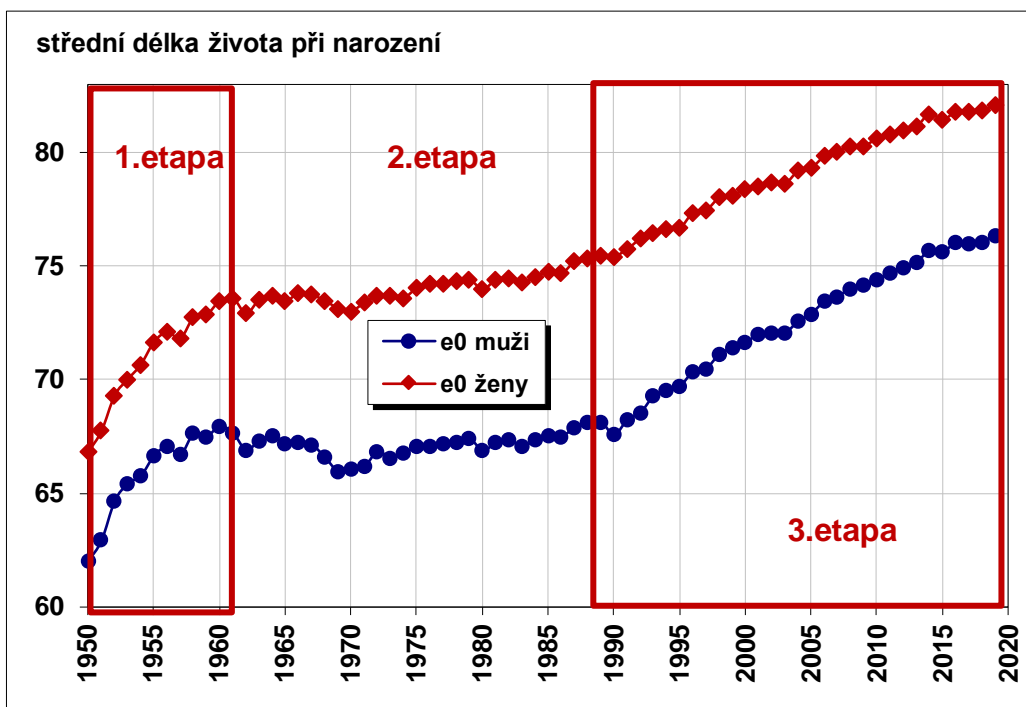
Úmrtnost je druhá strana populační reprodukce.

Absolutní počty zemřelých jsou kombinací úrovně úmrtnosti jednotlivých populací a jejich věkové struktury. Přestože počty zemřelých se v posledních v České republice relativně stabilizovaly, stárnoucí věková struktura bude přispívat k jejich růstu. Současná pandemie covid se rovněž promítne do jejich nárůstu. Podle předběžných údajů ČSÚ za 1.-3. čtvrtletí roku 2020 se počet zemřelých zvýšil na 84 971 oproti stejnému období v roce 2019, kdy tento počet činil 83 934 (nárůst o 1 037).

Počty zemřelých v České republice.

V České republice lze rozlišit tři etapy vývoje úmrtnosti: a) od druhé světové války do počátku šedesátých let (snižování), b) od poloviny šedesátých let do konce osmdesátých let (stagnace a zhoršování) a c) od konce osmdesátých let dodneška: (pokles).

První etapa (do počátku šedesátých let) je charakterizována výrazným snižováním míry kojenecké úmrtnosti. Pokles úmrtnosti kojenců tak podstatně přispíval k prodloužení naděje dožití (střední délka života při narození). Ve výsledku pak Česká republika patřila až do počátku šedesátých let mezi země s nejnižší úrovní úmrtnosti na světě.

Druhou etapu (od poloviny šedesátých let do konce osmdesátých let) můžeme označit jako dobu, kdy se Česká republika nejen politicky, ale i demograficky zařadila do východoevropského bloku, neboť úmrtnostní poměry se zde zhoršovaly v důsledku

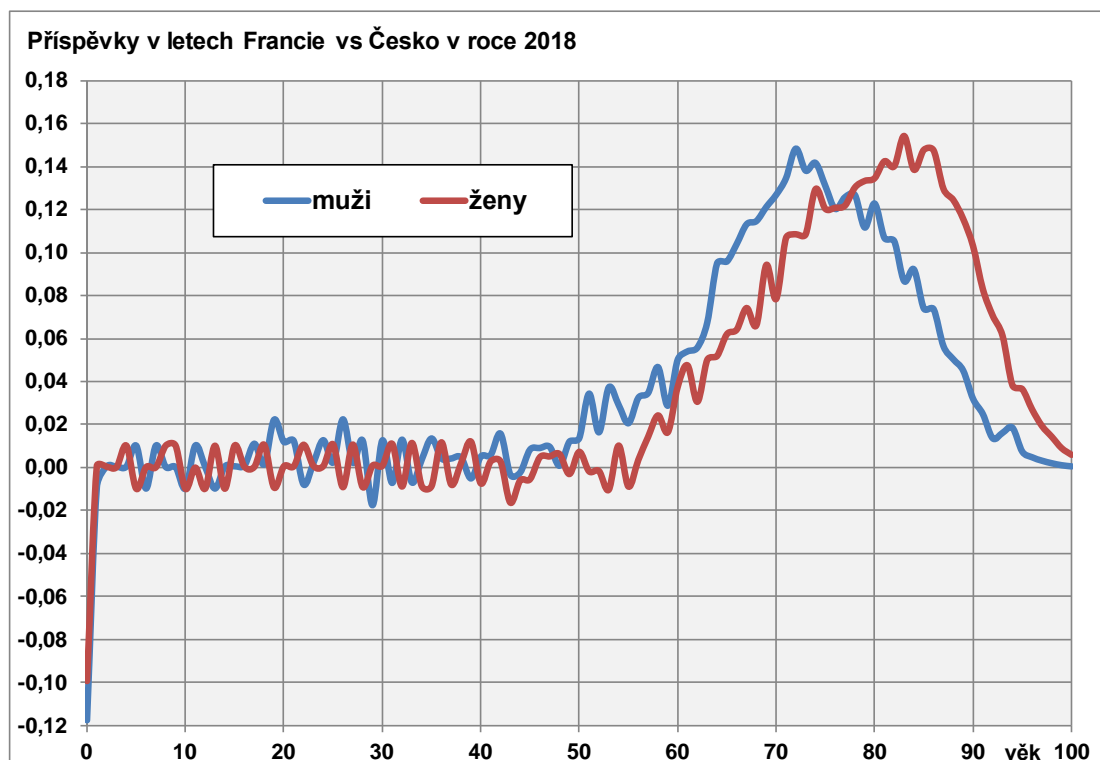

nadúmrtnosti ve středním a vyšším věku a na nemoci oběhového systému. U mužů se dokonce naděje dožití zkracovala a u žen stagnovala. Někdy je toto období zhoršování úmrtnosti označováno jako „kardiovaskulární epidemie“ Východu. Zdravotnictví trpělo chronickým nedostatkem investic do nových léků i technologií zaměřených na prevenci a léčbu. Rovnostářský přístup nepřál moderním přístupům vytypování rizikových skupin obyvatelstva. Nicméně i životní styl (kouření, alkoholismus, nezdravé složení stravy, nepečování o vlastní zdraví) přispívaly ke zhoršování úmrtnostních poměrů. Zpoždění vytvořené v tomto období bylo tak hluboké, že přetrvává dodnes.

Třetí etapa začala koncem osmdesátých let, kdy naděje dožití začala zřetelněji narůstat a tento příznivý trend trvá dodnes. Nicméně Česká republika v tomto směru stále zaostává za „Západem“, i když má mezi bývalými postkomunistickými zeměmi nejlepší pozici (s výjimkou Slovinska). V roce 2019 střední délka života při narození byla v České republice u mužů 76,3 let a u žen 82,1 avšak ve Francii byly respektivní hodnoty 79,8 u mužů a 85,7 u žen. Pouze míra kojenecké úmrtnosti je v posledních letech v obou zemích téměř stejná, dokonce v roce 2019 byla v České republice nižší 2,6 ‰ (Francie 3,6 ‰).

Tyto nové trendy snižující se úmrtnosti, zaznamenané s dvacetiletým zpožděním v České republice, souvisejí s úspěšným snižováním úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy ve středním a vyšším věku díky aplikaci nových druhů specificky cílených léků na terapii i prevenci nemocí oběhového systému, efektivnější rychlé lékařské pomoci, novým typům operací, ap. Přispívá k tomu i pravidelné monitorování zdravotního stavu obyvatelstva a zlepšování jeho zdravotního stylu včetně rozšířením možnostem trhu.

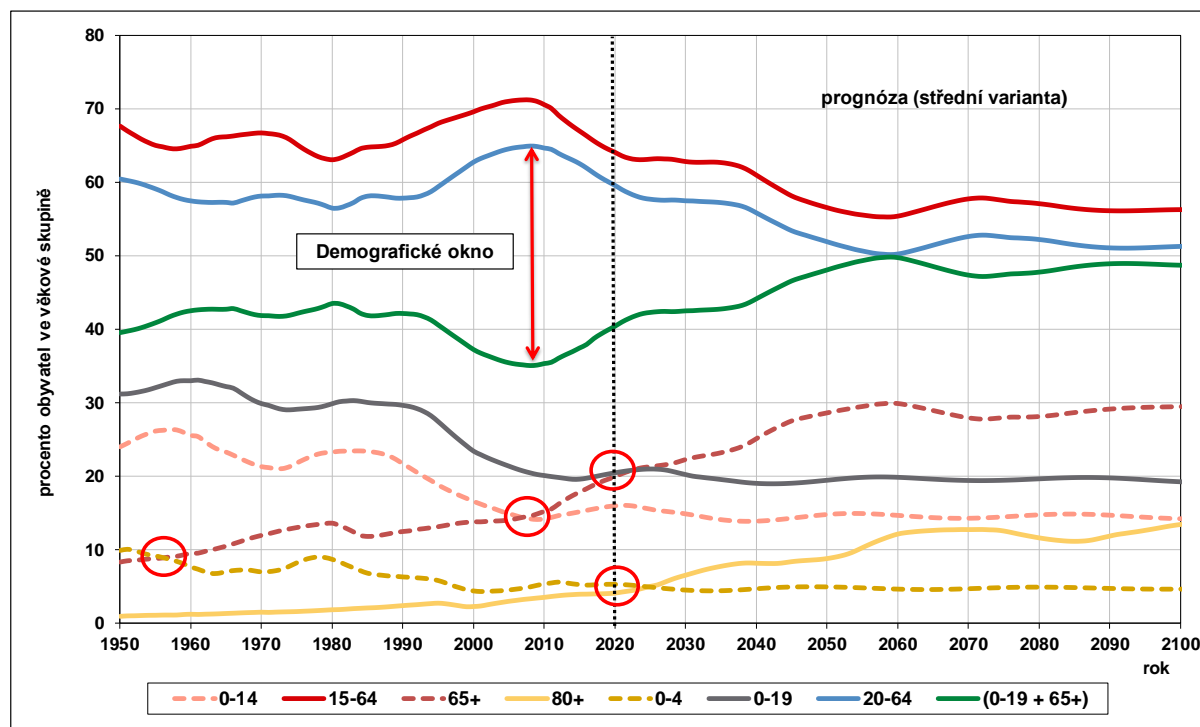
Tyto kvalitativně nové trendy, nazývané kardiovaskulární revoluce, pak v nedávné době vedly ke snižování rozdílů v úmrtnosti mužů a žen, k poklesu úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy a ke snižování úmrtnosti ve vyšším věku.

Rozdíl e_0 (naděje dožití při narození, střední délka života při narození) Francie – ČR činil u mužů 3,48 roku a u žen 3,59. Tento rozdíl především souvisel s delší nadějí dožití v seniorském věku ve Francii (nižší úroveň úmrtnosti) oproti ČR. Příspěvky ve věku 60+ ve Francii přispívají k prodloužení naděje dožití zde oproti České republice.

Naopak do 50 let věku rozdíly v úmrtnosti byly mezi oběma zeměmi minimální, v kojeneckém věku byla úroveň úmrtnosti v ČR nižší.

Věková struktura obyvatelstva

Vývoj hlavních věkových skupin a prognóza

Zastoupení osob aktivního věku bývá v čase málo proměnlivé. V České republice činil podíl 20-64letých počátkem padesátých let 60 % a v současnosti se vrátil na hodnotu 60 %. Nacházíme se právě v období poměrně příznivého zastoupení pracovní síly, nebo-li jak se někde uvádí, otevírá se nám demografické okno (demographic window; opportunity window). Tato situace se také nazývá demografická dividenda (též demografický bonus). Jedná se o přechodné období, které se vyznačuje příznivým (vyšším) poměrem osob v ekonomicky aktivním věku oproti ekonomicky neaktivnímu věku. Tato specifická situace obecně nastává po výraznějším poklesu počtu živě narozených, kdy s určitým zpožděním (přibližně 15 let) narůstá relativní zastoupení osob v aktivním věku. Toto období je však dočasné a následně věková skladba rychle zestárne.

V České republice jsme však již za vrcholem podílu osob ekonomicky aktivního věku (20-64) a následně se demografické okno začne rychle zavírat a zcela se uzavře kolem roku 2050, kdy podíl 0-19 a 65+ letých dokonce převyšší podíl 20-64letých a následně se oba podíly budou stabilizovat na podobných hodnotách.

Tab. 1.3 Ukazatele věkového složení, 2009–2019 (k 31. 12.)

Ukazatel	2009	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Průměrný věk - celkem	40,6	41,7	41,9	42,0	42,2	42,3	42,5
- muži	39,1	40,2	40,4	40,6	40,8	40,9	41,1
- ženy	42,1	43,1	43,3	43,4	43,6	43,7	43,9
Věkový medián - celkem	39,4	41,1	41,5	41,9	42,3	42,6	43,0
- muži	37,8	40,0	40,4	40,8	41,1	41,4	41,8
- ženy	41,2	42,5	42,8	43,2	43,5	43,9	44,2
Index stáří ¹⁾	107,0	117,4	119,0	120,7	122,1	123,2	124,6
Index ekonomické závislosti ²⁾	54,6	59,8	61,4	63,2	64,8	66,3	67,8
z toho: 65+ let / 20–64 let	23,5	28,5	29,5	30,7	31,7	32,6	33,4
0–19 let / 20–64 let	31,0	31,3	31,8	32,5	33,1	33,7	34,3

¹⁾ Počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0–14 let.

²⁾ Počet osob ve věku 0–19 let a osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 20–64 let.

<https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-obyvatelstva-ceske-republiky-2019>